

ANNEXE 1

MGW Programma Modernisering Gevangeniswezen

Het Gevangeniswezen is hard op weg om Modernisering Gevangeniswezen (MGW) tot een succes te maken. Een meer persoonsgerichte benadering van gedetineerden, een grote betrokkenheid van de medewerker in het Gevangeniswezen (GW) en een intensievere samenwerking met de ketenpartners hebben de toekomst. Alles staat in het teken van de succesvolle terugkeer van de gedetineerde in de samenleving en het zinvol benutten van de detentietijd.

Centraal bij het Programma Modernisering Gevangeniswezen is de efficiënte en persoonsgerichte aanpak: voor iedere gedetineerde de juiste mate van beveiliging, zorg en passende dagprogramma's. Daarmee vergroten we de kans op een geslaagde terugkeer in de maatschappij en recidive vermindering. Door actief en gemotiveerd aan de slag te gaan kunnen gedetineerden zelf meer verantwoordelijkheid nemen voor hun detentieperiode en hun eigen toekomst na detentie.

Om dat te bereiken, versterken we het vakmanschap van onze medewerkers en intensiveren we de samenwerking met de ketenpartners. Het gevangeniswezen en de ketenpartners stemmen de activiteiten voor, tijdens en na een detentie goed op elkaar af. Dit noemen we de *levensloopbenadering*. Met de modernisering spelen we in op veranderingen in de gevangenispopulatie.

MGW aanpak

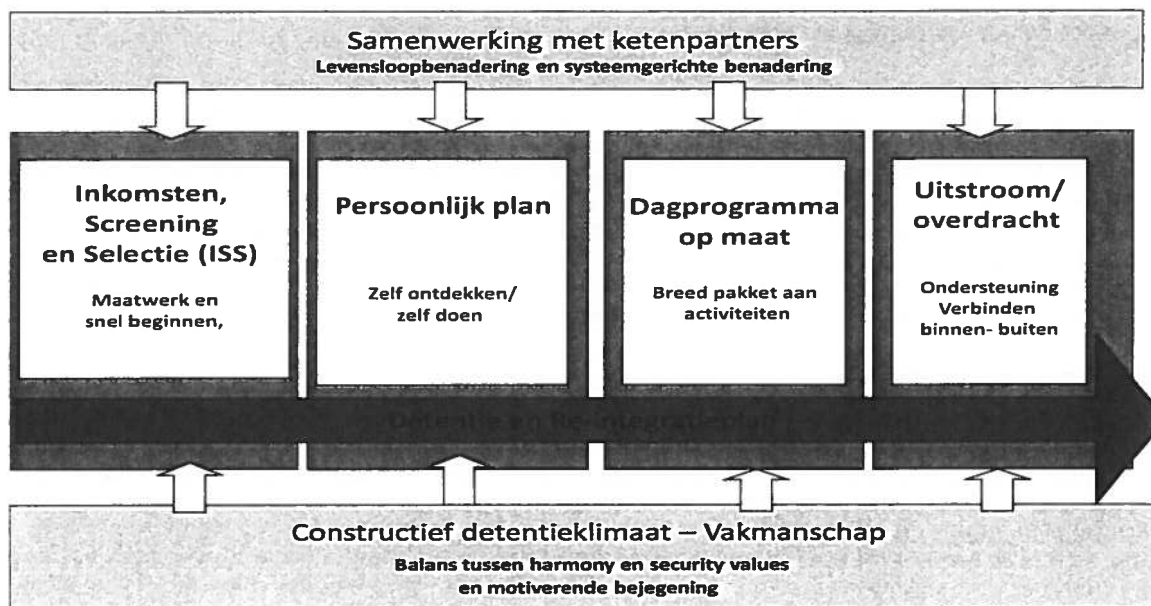
De resultaten komen niet zomaar tot stand. MGW is een zeer intensief traject en staat symbool voor de nieuwe werkwijze binnen GW. Door de participatieve aanpak is er sprake van een breed draagvlak. Op nagenoeg alle onderdelen in het primaire proces vinden grote of minder grote veranderingen plaats. Van medewerkers wordt verwacht dat zij oude werkwijze en waarden loslaten en toch overzicht houden over alles dat gebeurt. Van medewerkers wordt verwacht dat zij oude werkwijzen en waarden loslaten en toch overzicht houden over alles wat er gebeurt. Dat proces is geen sinecure. Het scheppen van perspectief en het geven van aandacht aan het individu is belangrijk. Dat is *een* kwestie van vakmanschap. Maar dit is niet genoeg, want het proces vergt ook goede leiders. Niet alleen in de rol van voortrekkers van de verandering, maar ook als gidsen, coaches en zorgzame beschermers, die dagelijks toetsen of het tempo past bij de vestiging. Dit proces vraagt om *continuïteit*.

Het programma MGW gebruikt deze kennis door te kiezen voor een benadering waarin de persoon van de gedetineerde en zijn motivatie, mogelijkheden en belemmeringen veel meer centraal staan dan tot nog toe het geval was. Deze **persoongerichte benadering** impliceert in de concrete uitvoering een proces van inkomsten/screening/selectie, een persoonlijk detentie- en reïntegratieplan, dagprogramma op maat en uitstroom /overdracht. De concrete invulling van dit proces maakt onder meer gebruik van de hiervoor beschreven wetenschappelijke kennis.

De persoonsgerichte benadering geeft men gestalte in een context die uitnodigend is voor het nemen van verantwoordelijkheid door gedetineerden en het bevorderen van hun motivatie en die hen ondersteuning biedt bij het proces van gedragsverandering. Deze specifieke context kan men ook wel aanduiden als een **constructief detentieklimaat**.

Bij het bieden van ondersteuning kijkt men ook verder dan de muren van de gevangenis en verbindt men het proces van intramurale gedragsverandering met de context van de buitenwereld waarin de gedetineerde weer terugkeert. Het leggen van die verbinding vindt plaats in het kader van **samenwerking met de (keten)partners**.

In onderstaande figuur staan drie elementen die cruciaal zijn bij de uitvoering: huis op orde, persoonsgerichte benadering, samenwerking met partners.

Het programma kent drie fases: 1. huis op orde, 2. persoongerichte benadering en 3. samenwerking met ketenpartners.

1. Huis op orde

ISS/D&R en MDO/VC

Inkomsten, Screening en Selectie (ISS) is een nieuw vormgegeven procedure om binnen tien werkdagen een goed beeld van een gedetineerde te krijgen. Bij binnenkomst screenen inrichtingsmedewerkers (piw-ers, verpleegkundigen, bsd-ers, mmd-ers, psychologen) een gedetineerde op persoonlijkheid, situatie en problematiek. Op basis van deze observaties en informatie uit eigen informatiebronnen en van ketenpartners wordt een concept Detentie- en Re-integratieplan (D&R-plan) voor de gedetineerde opgesteld. De piw'er/mentor bespreekt dit concept met de gedetineerde en neemt zijn/haar visie op het plan mee. Het D&R-plan kent drie aandachtsgebieden: veiligheid en beveiliging, zorg en begeleiding, en re-integratie en resocialisatie. Het Detentie- en Re-integratieplan (D&R-plan) is het vervolgtraject op ISS.

In het Multidisciplinair Overleg (MDO) bespreekt men het concept D&R-plan en stelt men het vast. Het D&R-plan is een actief plan dat na vaststelling wordt aangevuld met informatie (uit observaties of van ketenpartners), activiteiten en interventies, verlof, detentiefasering en voorwaardelijke invrijheidsstelling. Dit plan fungeert als de rode draad tijdens de gehele detentie. De mentor bespreekt regelmatig de voortgang in het kader van het D&R-plan met de gedetineerde. De visie van de mentor op de voortgang en het plan wordt meegenomen in het persoonlijk plan en de Reflector van het project Terugkeeractiviteiten.

Vakmanschap, mentorschap en motiverende bejegening

Het mentorschap van de Penitentiair InrichtingsWerker (PIW'er) moet ervoor zorgen dat gedetineerden in hun dagelijks leven op de leefafdeling ondersteuning krijgen bij re-integratie- en andere activiteiten en zo hun streven om te stoppen met criminaliteit volhouden en de detentietijd goed doorkomen. De wijze waarop de medewerkers de gedetineerden stimuleren en motiveren om te kiezen voor verandering en zijn detentieperiode actief te benutten, maakt het verschil tussen het slagen of falen van MGW.

Een stimulerend detentieklimaat en juiste bejegening zorgen voor hoop en perspectief bij de gedetineerden. Hiervoor zijn 8.500 medewerkers geschoold in motiverende bejegening. Een gesprekstechniek die gedetineerden stimuleren tot verandertaal (overwegen van verandering), het maken van keuzen (kiezen voor verandering) en in beweging komen (ondernemen acties). Dat het werkt blijkt uit de gedetineerdensurvey en personeelsmonitor. Hieruit valt af te leiden dat de afdelingen waar het personeel de principes van motiverende bejegening toepast gedetineerden positiever staan ten opzichte van hun kansen om succesvol te re-integreren en hiertoe actie ondernemen. Iedere 2 weken hebben de

mentor en gedetineerden een kort onderhoud. Langs de in het Detentie- & Re-integratieplan opgenomen acties wordt dan de voortgang besproken.

De Penitentiair Inrichtingswerker-mentor is ook verantwoordelijk voor het observeren en beoordelen van het gedrag van de gedetineerde en het hierover zorgvuldig rapporteren. Zeker nu het gedrag en de inzet van de gedetineerde (mede)bepalend zijn voor het inhoudelijk dagprogramma en de interne en externe vrijheden die hij krijgt, neemt het belang van een goede rapportage toe. Vanuit MGW wordt dan ook veel geïnvesteerd om het vakmanschap van het personeel op dit terrein te vergroten. Zo heeft elk team een Teamontwikkelingsplan gemaakt waarin staat op welke onderdelen – bejegening, mentoraat, rapporteren – men nog moet groeien. Bovendien zijn vanaf het 3e kwartaal van 2012 in elke Penitentiaire Inrichting methodiekcoaches actief die in de teams rondlopen en middels het principe van 'training on the job' de medewerkers op de werkvloer coachen in het uitvoeren van het mentoraat en het goed rapporteren.

Leidinggeven als professie

Ook in de groep leidinggevendenden is de afgelopen jaren veel geïnvesteerd. Sturing geven aan de verandering en het behouden van continuïteit in de uitvoering – 'de winkel is open tijdens de verbouwing' – is een uitdagende, veelzijdige maar ook gecompliceerde opgave. Alle afdelingshoofden hebben voor hun persoonlijke ontwikkeling een individueel traject aangeboden gekregen en het komend jaar vindt er verdere scholing plaats op onderdelen van MGW zoals het voorzitterschap van het Multi-Disciplinair Overleg. Ook is er een traject gestart met de directieteams van alle Penitentiaire Inrichtingen om het juiste evenwicht te realiseren tussen de individuele kwaliteiten en potentie van ieder directielid en de collectieve prestaties als team en het optimaliseren van de samenwerking.

2. Persoonsgerichte benadering (stimulerend detentieklimaat)

Ex-gevangenen gaan om verschillende redenen opnieuw de fout in. Bijvoorbeeld door een verslaving of psychische problemen. Gedetineerden krijgen daarom tijdens hun gevangenisstraf een programma dat speciaal voor hen is samengesteld. Deze persoonlijke aanpak moet voorkomen dat ex-gedetineerden na hun straf opnieuw de fout in gaan.

De kans op recidive is ook kleiner door de Wet voorwaardelijke invrijheidsstelling, waarbij veroordeelden met een tijdelijke gevangenisstraf van minimaal 1 jaar alleen nog onder voorwaarden in aanmerking komen voor vervroegde vrijlating. Ook krijgen zij een proeftijd. Als de gevangene tijdens de proeftijd de fout ingaat, moet hij alsnog de rest van zijn straf uitzitten.

Doelgroep

De activiteiten zijn gedeeltelijk verplicht en afhankelijk van de behoefte van de gedetineerde zelf vrijwillig toegankelijk voor alle gedetineerden.

Terugkeeractiviteiten

Tot voor kort keerden veel ex-gevangenen onvoorbereid terug in de maatschappij. Uit onderzoek blijkt dat bij het ontbreken van een aantal basisvoorzieningen (inkomen, een geldig identiteitsbewijs, schuldsanering, huisvesting en passende zorg) de kans op recidive toeneemt. De overheid wil er voor zorgen dat tenminste 8 op de 10 ex-gevangenen deze basisvoorzieningen heeft bij zijn terugkeer in de maatschappij. Het ministerie van Veiligheid en Justitie en de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) werken hiervoor samen aan het programma Sluitende Aanpak Nazorg. Bijvoorbeeld door gedetineerden scholing te bieden waardoor zij na hun gevangenisstraf makkelijker aan het werk komen. Als een gedetineerde schulden blijkt te hebben, krijgt hij bijvoorbeeld schuldhulpverlening.

Terugkeeractiviteiten (Tra) zijn activiteiten die zijn ontwikkeld om gedetineerden te ondersteunen bij hun voorbereiding op terugkeer naar de maatschappij. Deelname aan terugkeeractiviteiten is alleen voorbehouden aan gedetineerden die ook daadwerkelijk gemotiveerd zijn om te werken aan hun terugkeer.

Alle vestigingen hebben een compleet en zinvol basispakket aan terugkeeractiviteiten. Deze activiteiten zijn gericht op het bevorderen van de zelfredzaamheid van de gedetineerde bij re-integratie in de maatschappij. Voorlichting, cursussen en trainingen helpen bij het realiseren van de basisvoorwaarden voor deze re-integratie: werk, inkomen, zorg, schulden, huisvesting en ID. In het dagprogramma is hiervoor 4 uur per week per gedetineerde beschikbaar gemaakt.

T.b.v. terugkeeractiviteiten worden 2 instrumenten ingezet:

1. de *Reflector*, een digitale vragenlijst die de gedetineerde helpt om een zelfbeeld te vormen;
2. de module *Kies voor Verandering* welke is gericht op verdere verdieping van de resultaten uit de *Reflector*.

Deze twee activiteiten zijn verplicht en dienen als drempel voor deelname aan vervolgvacatures.

Onderwijs

Binnen de reguliere activiteiten bibliotheek, onderwijs, sport en kunstzinnige vorming (BOS) wordt specifiek geïnvesteerd in het bevorderen van re-integratiekansen en een succesvolle terugkeer in de samenleving. Onderwijs neemt hierin een belangrijk aandeel in, te meer omdat het bevorderen van basiscompetenties (lezen, schrijven, rekenen) en mogelijk behalen van certificaten of diploma's de kans op het verkrijgen van werk en inkomen na detentie aanzienlijk verhogen.

Bij binnenkomst worden gedetineerden gescreend op wensen, mogelijkheden en tekorten qua opleidingssituatie. Als de gedetineerde voor detentie reeds onderwijs volgde, kijkt de inrichting of dat onderwijs binnen voortgezet kan worden. Elke inrichting biedt basiseducatie aan en wordt ook standaard de mogelijkheid geboden een vakdiploma (VCA) te behalen. Vakopleidingen zijn echter gebonden aan de mogelijkheden binnen de PI's, bijvoorbeeld vanwege de benodigde praktijkruimte en de korte duur dat een gedetineerde in de inrichting verblijft. Deze zijn dus geconcentreerd in de inrichtingen waar gedetineerden langer verblijven. Hierbij wordt samengewerkt met lokale onderwijsinstanties (bijv. ROC's), om bijvoorbeeld het onderwijs af te stemmen op de geldende kwaliteitseisen.

De bibliotheek biedt naast het reguliere collectieaanbod algemene informatie over onderwijsmogelijkheden, penitentiaire programma's, re-integratie mogelijkheden en zingeving.

3. Samenwerking met partners (levensloopbenadering)

Detentiefasering

Van een gedetineerde wordt eigen inzet en verantwoordelijkheid verwacht voor zijn terugkeer in de samenleving. Dit krijgt vorm in het systeem van 'promoveren en degraderen'. Interne vrijheden (meer bewegingsruimte binnen de muren), extra arbeid of vakarbeid en re-integratieactiviteiten kunnen worden verdiend als de gedetineerde zich goed gedraagt en zich wil inzetten voor zijn detentie- en re-integratieplan. Ook verlof bereidt de gevangene voor op de terugkeer in de samenleving. Een gedetineerde mag 6 keer per jaar met verlof.

In de nieuwe vorm van detentiefasering zijn de volgende stappen te onderscheiden:

- Basisprogramma (programma met beperkte re-integratieactiviteiten)
- Plusprogramma (Een plusprogramma betekent dat gedetineerden een meer individueel dagprogramma krijgen en dat er in hen wordt geïnvesteerd door het aanbieden van scholing, terugkeeractiviteiten en gedragsinterventies)
- Programma met externe vrijheden. Hieronder vallen de volgende verlofsoorten en vrijheden:
  - kort re-integratieverlof;
  - programmatisch re-integratieverlof voor externe arbeid, opleiding of zorg;
  - programmatisch re-integratieverlof met extern verblijf op een verlofadres of in een zorginstelling in combinatie met externe arbeid, opleiding of zorg;

Het nieuwe systeem van detentiefasering wordt verder in de praktijk ontwikkeld en uitgetest. In september 2013 worden de noodzakelijke wijzigingen doorgevoerd.

Re-integratie en Ketensamenwerking (ORKA)

Samenwerking is een van de kernwaarden binnen het gevangeniswezen en een houding die het gevangeniswezen intern en naar ketenpartners moet aannemen om tot betere resultaten te komen. Externe samenwerking betekent een sterkere oriëntatie op de partners in de stafrechtelijke handavingsketen, maar ook daarbuiten, met de maatschappelijke partners, zoals; gemeenten, onderwijs- en zorginstellingen, die dagelijks met de volwassen (ex-) gedetineerde burgers te maken hebben.

Interne samenwerking tussen de verschillende disciplines in de penitentiaire inrichting is nodig om de detentieperiode optimaal te benutten. Alle acties moeten zijn gericht op een veilig en menswaardig verblijf, behoud van sociale contacten en het meegeven van de 'bagage' die de kans op een succesvolle re-integratie in de samenleving vergroot.

Nazorg voor ex-gedetineerden

Per jaar keren ongeveer 33.000 ex-gedetineerden terug in de maatschappij. Zij hebben bij hun terugkeer meestal problemen met huisvesting, inkomen en schulden. Hierdoor gaan zij vaak opnieuw de fout in. Goede nazorg is daarom belangrijk. Zo is de gegevensuitwisseling met de ketenpartners en met name de gemeenten enorm verbeterd. Ook is er een landelijk convenant tussen VNG en Justitie gesloten. Binnen het gevangeniswezen zijn speciale medewerkers maatschappelijke dienstverlening (vanaf 2013 casemanagers) aangesteld die de contacten met de gemeenten en andere ketenpartners onderhouden. Het Detentie- & Re-integratieplan moet een gezamenlijk plan van DJI met de ketenpartners zijn. Hierdoor krijgt een gevangene continue zorg die niet stopt als hij uit de gevangenis is. Samen zorgen zij dat een (ex-) gedetineerde na zijn gevangenisstraf de beschikking heeft over een aantal basisvoorzieningen, zoals een woning, identiteitsbewijs en inkomen. Op die manier kunnen (ex-) gedetineerden hun leven beter oppakken.

Doelgroep

Volwassen (ex-)gedetineerde burgers (18 jaar en ouder) met een geldige verblijfstatus die na verblijf in een Huis van Bewaring (HvB) / Gevangenissen in Nederland terugkeren naar een Nederlandse gemeente. Gedetineerden moeten gemotiveerd zijn (of te motiveren zijn) hun leven te veranderen én zonder criminaliteit hun leven willen gaan inrichten.

Ketenpartners en samenwerkingsverbanden

Ketenpartners zijn alle organisaties die op enigerlei wijze een rol spelen bij de re-integratie van gedetineerden. Tijdens en na detentie wordt informatie gedeeld met en eventueel overgedragen aan relevante ketenpartners, waaronder gemeenten, veiligheidshuizen, Reclassering, 3RO, de GGZ, het UWV, CWI, maatschappelijke organisaties zoals woningcorporaties en zorginstellingen en stichtingen (o.a. Exodus, Humanitas, Gevangenzorg Nederland). Aangezien veel gedetineerden maar kort ingesloten zijn, moet het pakket aan producten en activiteiten afgestemd zijn op het aanbod buiten de muren voor vergelijkbare doelgroepen. Ketenpartners voeren ook onderdelen van aanbod uit binnen de vestigingen. MGW faciliteert hen daarbij, door bijscholing voor het aanbieden van specifieke producten en activiteiten. Daarnaast werken penitentiaire inrichtingen regionaal samen via samenwerkingsverbanden, portefeuillehouders en staffunctionarissen ketensamenwerking.

4. Actualiteiten

De Penitentiaire Beginselenwet wordt aangepast aan het nieuwe verlofbeleid. De motie van Van Toorenburg (CDA), inhoudende dat ook hereniging met het gezin een concreet resocialisatie doel is, is reeds onderdeel van dit voorgenomen verlofbeleid.

De BOS disciplines lopen mee in het systeem van detentiefasering. De komende tijd wordt gekeken op welke wijze een tweedeling kan worden gemaakt in het basis- en plusprogramma voor gedetineerden. In 2012 en 2013 is respectievelijk 4 en 2 miljoen euro ter beschikking gesteld voor het verbeteren van de gemeentelijke coördinatie op nazorg. Nu worden ondermeer de agenda Nazorg 2013 met de VNG opgesteld, deelname/coördinatie van MGW in de Veiligheidshuizen doorontwikkeld, DPAN privacy proof gemaakt en een nieuwe digitale versie van het Handboek Nazorg ontworpen.

Borging MGW

Het programma MGW loopt t/m eind 2012. Ten behoeve van de borging en het neerdalen van MGW werkzaamheden in de staande organisatie, zijn een aantal resterende speerpunten benoemd voor de komende periode:

- Aanvang fase 3 MGW (Dagprogramma Begeleiding en Toezicht op maat) t.b.v. een persoongerichte aanpak en detentiefasering voor gedetineerden gericht op re-integratie en waar mogelijk resocialisatie in samenwerking met ketenpartners;
- Ten behoeve van de bevordering van de re-integratie van gedetineerden worden medewerkers in de vestigingen gecoached, aangesproken op hun professionaliteit en geïnvesteerd in vakmanschap;
- Er wordt gestreefd naar een omvangrijk percentage gedetineerden met een D&R-plan en een hoog percentage gedetineerden dat deelneemt aan terugkeeractiviteiten in het HvB en de gevangenis.

Relevante recente producten / brieven / nota's

- Brief aan Tweede Kamer over nieuwe visie detentiefasering (TK 2011-2012, 29 270, nr. 61)

- Het Samenwerkingsmodel nazorg volwassen (ex-) gedetineerde burgers tussen V&J en de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (ondertekend in 2009, geactualiseerd in 2011)
- Monitor Nazorg ex-gedetineerden.

Contact

Programma MGW

E-mail : mgw@dji.minjus.nl

Tel : 088-07225055

